

Uchwała z dnia 24 października 1996 r.
II UZP 20/96

Przewodniczący SSN: Teresa Romer (sprawozdawca), Sędziowie: SN Jerzy Kuźniar, SA Zbigniew Myszka.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Jana Szewczyka, w sprawie z wniosku Emilii Z. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w S. o prawo do emerytury niepełnej, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 24 października 1996 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny w Poznaniu postanowieniem z dnia 18 czerwca 1996 r. [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 KPC:

Czy ukończenie wieku emerytalnego w okresie prowadzenia działalności gospodarczej, z tytułu której były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne, daje prawo do przyznania emerytury na podstawie art. 28 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) ?

p o d j ą ł następującą uchwałę:

Nie nabywa prawa do emerytury w niepełnym wymiarze (art. 28 pkt 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin - Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) kobieta, która osiągnęła wymagany do przyznania tego świadczenia wiek, w okresie podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej.

U z a s a d n i e n i e

Przytoczone w sentencji zagadnienie prawne powstało w następującym stanie faktycznym.

ZUS-Oddział w S. decyzją z 13 kwietnia 1995 r. odmówił Emilii Z., urodzonej w 1935 r., prawa do emerytury w niepełnym wymiarze. Decyzję swoją organ rentowy uzasadnił brakiem wymaganego 15-to letniego okresu zatrudnienia oraz tym, że wnioskodawczyni ukończyła 60 lat w czasie prowadzenia działalności gospodarczej, a okres ten jest jedynie zaliczalny do okresów zatrudnienia.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie, po rozpatrzeniu odwołania wnioskodawczyni, wyrokiem z 4 stycznia 1996 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał Emilii Z. prawo do niepełnej emerytury od dnia zgłoszenia wniosku o to świadczenie. Sąd ustalił na podstawie przeprowadzonego postępowania dowodowego, że udowodniony przez wnioskodawczynię okres składkowy obejmuje czas od 1 sierpnia 1953 r. do 28 stycznia 1963 r., od 1 stycznia 1995 r. do 15 lutego 1995 r. a okres nieskładkowy od 29 stycznia 1963 r. do 28 stycznia 1966 r. i od 6 listopada 1967 r. do 5 listopada 1970 r.

Sąd przyjął, że wnioskodawczyni ukończyła 60 lat w okresie składkowym, w okresie opłacania składek na ubezpieczenie społeczne z tytułu prowadzenia działal-

ności gospodarczej. Zdaniem Sądu nie można akceptować stanowiska ZUS, iż zgodnie z ustawą o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników ukończenie wieku emerytalnego musi nastąpić w czasie zatrudnienia lub okresu z nim równorzędnego. Sąd Wojewódzki powołał się na art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 104, poz. 450 ze zm.).

Zdaniem Sądu Wojewódzkiego przepis ten stanowi o konieczności stosowania przepisów tej ustawy do ustalania prawa do świadczeń. Dlatego nie można przy ustalaniu prawa do niepełnej emerytury stosować pojęcia okresu zatrudnienia bądź równorzędnego z nim, zawartych w ustawie o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników obok okresu składkowego i nieskładkowego.

Sąd odwołał się także do celu i intencji ustawodawcy wprowadzającego ustawę o rewaloryzacji, a mianowicie związania prawa do świadczeń z okresem składkowym.

Sąd Apelacyjny, do którego wniósł rewizję organ rentowy zwrócił uwagę w uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia, że ustawa rewaloryzacyjna nie zmieniła zasad przyznawania emerytury zarówno na podstawie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, jak i na podstawie innych ustaw wymienionych w art. 1. Sąd Apelacyjny podkreślił, że ustawa z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 46, poz. 250 ze zm.) nie przewiduje prawa do emerytury w niepełnym wymiarze, natomiast ustawa o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników stawia między innymi warunek, aby pracownik ubiegający się o to świadczenie osiągnął wiek emerytalny w okresie zatrudnienia lub w okresie równorzędnym z tym okresem. Wyłącza to uprawnienie do omawianego świadczenia osób, które osiągnęły wiek emerytalny w czasie prowadzenia działalności gospodarczej.

W ocenie Sądu Apelacyjnego nie można, jak to uczynił Sąd Wojewódzki, rozpatrywać uregulowania zawartego w art. 2 ustawy rewaloryzacyjnej w oderwaniu od art. 1 tej ustawy. Również przepis art. 6 ustawy rewaloryzacyjnej nie jest wystarczający do uznania, iż wnioskodawczyni dysponując odpowiednią ilością okresów składkowych i nieskładkowych nabyła prawo do niepełnej emerytury.

Sąd Najwyższy podejmując przytoczoną w sentencji uchwałę rozważył, co następuje:

Zgodnie z przepisem art. 28 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), zwanej dalej ustawą o z.e.p., pracownik, który nie osiągnął okresu zatrudnienia wymaganego przez art. 26 ust. 1 pkt 2, może przejść na emeryturę w niepełnym wymiarze. Prawo do emerytury w niepełnym wymiarze kobieta nabywa, jeżeli osiągnęła wiek 60 lat w czasie zatrudnienia lub w okresie równorzędnym z okresem zatrudnienia oraz ma okres zatrudnienia wynoszący łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia co najmniej 15 lat (pkt 1 art. 28).

Przepis art. 13 w związku z art. 15 ustawy o z.e.p. za okresy zaliczalne do okresów zatrudnienia uważa między innymi okresy objęte odrębnymi przepisami o ubezpieczeniu społecznym lub o zaopatrzeniu emerytalnym pod warunkiem, że nie zostały z tytułu tej działalności spełnione warunki do świadczeń na podstawie tych odrębnych

przepisów.

Artykuł 6 ust. 1 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 104, poz. 450 ze zm.), zwanej dalej ustawą o rewaloryzacji, stanowi, że przy ustalaniu prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy o z.e.p. (art. 1 pkt 1) warunek posiadania wymaganego okresu zatrudnienia liczonego łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia uważa się za spełniony jeżeli pracownik udowodni określoną w tych przepisach liczbę lat okresów składkowych uzupełnionych okresami nieskładkowymi. Z treści tego przepisu wynika wprost, że odnosi się on wyłącznie do samego stażu pracy wymaganego do przyznania emerytury i do tego stażu odnosi pojęcie okresów składkowych i nieskładkowych. Z interpretacji gramatycznej art. 6 ust. 1 ustawy rewaloryzacyjnej nie można wyprowadzić wniosku, że przepis ten likwiduje w ogóle pojęcie okresów zaliczalnych do okresów zatrudnienia, o jakich mowa między innymi w art. 13 ustawy o z.e.p. i czyni je okresami składkowymi. Zgodnie z treścią art. 6 ust. 3 przepisy ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio przy ustalaniu prawa do świadczeń na podstawie przepisów, o których mowa w art. 1 pkt 2-8. W pkt 5 tego przepisu wymieniona jest ustawa o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin. Ustawa o z.e.p. wymieniona jest w pkt 1 art. 1. Podobnie jak to już wyjaśnił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 8 marca 1995 r., II UZP 6/95 (OSNAPiUS 1995 nr 17 poz. 218), na którą to uchwałę powołał się Sąd Apelacyjny w przedstawionym zagadnieniu, Sąd Najwyższy podejmując niniejszą uchwałę uważa, że użycie słowa "odpowiednio" w art. 6 ust. 3 ustawy rewaloryzacyjnej nie oznacza, iż pozostałe warunki, od których zależy prawo do niepełnej emerytury przewidzianej w ustawie o z.e.p. uległy zmianie poprzez zastąpienie pojęcia okresu równorzędnego z zatrudnieniem, pojęciem okresu składkowego.

Podobnie też, jak we wspomnianej uchwale, Sąd Najwyższy zauważa, że nie uległo zmianie pojęcie "pracownik" użyte w art. 5 ustawy o z.e.p. oznaczające osobę pozostającą w stosunku pracy w myśl Kodeksu pracy oraz "zatrudnienie" jako wykonywanie pracy w ramach stosunku pracy (art. 5 pkt 1 i 2 ustawy o z.e.p.). Nie uległ również zmianie art. 11 ust. 2 ustawy o z.e.p. wymieniający okresy równorzędne z okresami zatrudnienia. Przepis ten nie wymienia wśród tych okresów - okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Okres ten jest wymieniony jako okres zaliczany do okresu zatrudnienia (art. 13 ust. 3 pkt 5 ustawy o z.e.p.).

W stanie faktycznym sprawy jest poza sporem, że wnioskodawczyni od 8 listopada 1972 r. do 14 stycznia 1995 r. nie była objęta żadnym systemem ubezpieczenia społecznego, albowiem nie pozostawała w zatrudnieniu i nie podlegała ubezpieczeniu z tytułu innej działalności. Od 15 stycznia 1995 r. do 15 lutego 1995 r. prowadziła działalność gospodarczą. Wiek 60-ciu lat osiągnęła 13 lutego 1995 r. a więc w okresie podlegania (zaledwie przez 28 dni) ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Okres ten jest okresem zaliczalnym do okresu zatrudnienia w rozumieniu wymienionego art. 13 ust. 2 pkt 5 ustawy o z.e.p.

Jak już wspomniano, zgodnie z art. 28 ustawy o z.e.p. warunkiem otrzymania przez pracownika emerytury w niepełnym wymiarze jest nie tylko posiadanie co najmniej 15 lat zatrudnienia, okresów równorzędných i zaliczalnych, do których odnoszą

się pojęcia okresów składkowych i nieskładkowych z art. 6 ust. 1 ustawy rewaloryzacyjnej, ale osiągnięcie przez kobietę - pracownika 60 lat w czasie zatrudnienia lub w okresie równorzędnym z zatrudnieniem. W przepisach art. 1, 2, 6 ust. 1 i 3 ustawy rewaloryzacyjnej brak podstaw pozwalających przyjąć, jak to uczynił Sąd Wojewódzki, że ustawodawca zmienił tymi przepisami, drugi niezbędny do przyznania niepełnej emerytury warunek osiągnięcia wieku emerytalnego w okresie zatrudnienia lub okresie z nim równorzędnym.

W uzasadnieniu uchwały z dnia 4 czerwca 1996 r. Sąd Najwyższy odniósł się do problemu, występującego i w niniejszej sprawie, odrębności systemów ubezpieczenia społecznego oraz tego, że regulacja jednego systemu nie mogła być bez wyraźnej podstawy prawnej w razie niespełnienia warunków wymaganych do przyznania świadczeń przez dany system, zastępowane warunkami innego systemu, w tym przede wszystkim systemu pracowniczego, jako stwarzającego najdalej idące gwarancje.

Skoro wnioskodawczynie osiągnęły wiek emerytalny w okresie ubezpieczenia społecznego z tytułu działalności gospodarczej, który to okres jest jedynie okresem zaliczalnym do systemu ubezpieczenia społecznego pracowników, nie spełnia warunku do uzyskania niepełnej emerytury przewidzianej przepisem art. 28 ustawy o z.e.p. Jak to już zostało omówione, wprowadzenie przez ustawę rewaloryzacyjną okresów składkowych i nieskładkowych, nie wyeliminowało z ustawy o z.e.p. pojęcia okresu zaliczalnego do okresu zatrudnienia i nie zmieniło tych przepisów ustawy o z.e.p., w których wyłączono prawo do świadczeń, jeżeli prawo to powstało w okresie zaliczalnym do okresu zatrudnienia. Wnioskodawczynie mogłyby uzyskać prawo do niepełnej emerytury w oparciu o przepisy ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą, gdyby spełniała warunki z tamtego systemu ubezpieczenia społecznego. Zgodnie z art. 9 tej ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 46, poz. 250 ze zm.) świadczenia emerytalne przysługują na zasadach i w wysokości określonych w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników pod warunkiem, że z okresu ubezpieczenia wymaganego do przyznania emerytury co najmniej pięć lat powinien stanowić okres ubezpieczenia, o którym mowa w art. 15 ust. 2. Przepis art. 9 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą odsyła do świadczeń emerytalnych przewidzianych w ustawie o z.e.p., a więc także do niepełnej emerytury.

Niezależnie od powyższych rozważań Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że spełnienie warunków do świadczenia z ustawy o ubezpieczeniu społecznym z tytułu działalności gospodarczej, wyklucza uwzględnienie okresów podlegania temu ubezpieczeniu dla celów świadczeń z ustawy o z.e.p. (art. 15 ustawy o z.e.p.).

Kierując się powyższymi względami Sąd Najwyższy na mocy art. 391 KPC orzekł jak w sentencji.

=====